

Uppdrag om förslag till samlat metodstöd för landsbygdsbedömning samt förslag utifrån en samverkans- och dialogprocess med regionala nivå

Återrapportering av regeringsuppdrag

2021-05-12

Dnr Ä 2020-83

**Metodikstöd för landsbygdsanalys och konsekvensbedömningar,
N2018/04123/HL**

Beslutet att godkänna denna slutrapport har fattats av generaldirektör Gunilla Nordlöf. I handläggningen har avdelningschef Lars Wikström, enhetschef Martin Olauzon, Evelina Selander och Elisabet Olofsson deltagit. Den sistnämnda var föredragande för ärendet.

Östersund, 12 maj 2021

Gunilla Nordlöf

Elisabet Olofsson

Sammanfattning

Sverige ser olika ut och behoven skiftar över geografien. Statliga myndigheter ska ta hänsyn till detta och därför stärka landsbygdsperspektivet i sina verksamheter och bidra till livskraftiga landsbygder. Landsbygder som har likvärdiga möjligheter till företagande, arbete, boende och välfärd som leder till en långsiktigt hållbar utveckling i hela landet.

Vår bedömning är att det finns potential för ett landsbygdsperspektiv som går längre. Hur ett landsbygdsperspektiv kan anammas är ännu inte självklart för alla myndigheter utan det är lätt att landsbygdsfrågor överskuggas av de egna sektorsspecifika frågorna. Att använda ett landsbygdsperspektiv kan dock bidra till en än mer träffsäker verksamhet – med hävstångseffekter mellan olika mål. Vi ska inte ge avkall på resultatet, tvärtom: ta fasta på de synergieffekter som synsättet kan ge.

Tillväxtverket har här en fortsatt viktig roll i att bistå andra myndigheter att utveckla ett mer framträdande landsbygdsperspektiv. Parallellt behövs en utvecklad styrning över hur nationella myndigheter ska bidra till att stärka kapaciteten för arbetet med den samlade landsbygdspolitiken. De deltagande myndigheterna betonar också själva vikten av styrning för att kunna prioritera arbetet.

Sedan hösten 2019 har Tillväxtverket arbetat med regeringsuppdraget¹ om att ta fram ett samlat metodstöd för landsbygdsanalys och konsekvensbedömning (i fortsättningen kallat landsbygdsbedömning). Landsbygdsbedömning är ett arbetsätt för att systematiskt synliggöra, integrera och ta hänsyn till ett landsbygdsperspektiv inom en verksamhet, till exempel hos myndigheter, regioner eller kommuner. Syftet med metodstödet är att bidra till att stärka myndigheternas förmåga att integrera ett landsbygdsperspektiv i sin verksamhet. Uppdraget har inneburit att både bygga upp kunskap och att skapa förutsättningar för arbetet med det mer praktiska *görandet*, det vill säga att utveckla ett metodstöd för landsbygdsbedömning. Arbetet med att utveckla metodstödet har skett inom ramen för det så kallade Landsbygds-labbet, där 16 myndigheter har träffats för att designa fram utvecklande och konkreta stöd för planering, kommunikation och utvärdering för mer livskraftiga landsbygder.

Landsbygds-labbet har fungerat som en samskapande process som lagt grund till ett samlat metodstöd för landsbygdsbedömning. Processen i sig, där 16 myndigheter deltagit, har varit minst lika betydelsefull för arbetet som de genererade och testade idéerna. Landsbygds-labbet har varit ett sätt att förankra och få legitimitet samt en början till implementering. Labbet har bearbetat cirka 20 idéer till prototyper,

---

¹ Metodstöd för landsbygdsanalys och konsekvensbedömningar, N2018/04123/HL

det vill säga testmodeller under utveckling, som sedan provtryckts med potentiella användare i myndigheterna.

Metodstödet behöver synliggöra och dra nytta av komplexa utmaningar. Det behöver vara flexibelt och kunna anpassas till vitt skilda sakområden och verksamheter. Checklistor och verktyg som är lättanvända är bra men räcker inte. Det behövs även en stödorganisation som samordnar och följer upp arbetet och bistår med processtöd. Förutom detta behövs kunskap, mål, styrinstrument och politisk vilja för att landsbygdsbedömningen ska bli framgångsrik.

Parallellt med arbetet att utveckla ett metodstöd för landsbygdsbedömning har Tillväxtverket drivit en samverkans- och dialogprocess med regioner och länsstyrelser. Syftet har varit att stärka flernivåsamverkan i landsbygds politikens genomförande. Denna process har kompletterat arbetet och de dialoger som vi fört med de nationella myndigheterna. Det finns goda skäl att i fortsättningen länka samman dessa aktörer än tydligare för att åstadkomma en mer landsbygdsmedveten offentlig sektor än vi har idag.

Tillväxtverkets rekommendationer till regeringen:

1. Tillväxtverkets befintliga och långsiktiga uppdrag, om att verka för ett samordnat agerande inom den sammanhållna landsbygds politiken, förstärks med 5 miljoner kronor årligen under år 2022-2024, genom att Tillväxtverket:

- fortsatt har ansvaret för att samordna, tillgängliggöra och driva vidare arbetet med utveckling och att införa metodstödet för landsbygdsbedömning. Arbetet sker tillsammans med utvalda nationella myndigheter. Offentliga aktörer på regional och kommunal nivå inkluderas i det fortsatta arbetet,
- får i uppdrag att samordna och utlysa projektmedel för pilotprojekt bland offentliga aktörer (myndigheter, regioner, kommuner). Fokus är på att implementera metodstöd för landsbygdsbedömning. Följeforskare följer och utvärderar projekten,
- får i uppdrag att skapa möjligheter till stärkt flernivåsystem genom ett forum för samverkan, erfarenhetsutbyte, lärande och kunskapsbyggande inom den sammanhållna landsbygds politik. Detta kan i lämpliga, förstärkande och kompletterande delar ske genom samarbete inom ramen för Landsbygdsnätverket och andra relevanta befintliga nätverk.

2. Vi föreslår att regeringen utvecklar styrningen av hur nationella myndigheter bidrar till att stärka kapaciteten för arbetet med den samlade landsbygdspolitiken genom att:

- myndigheternas tillämpning av landsbygdsperspektiv inom respektive politikområde ska rapporteras till regeringen i samband med årsredovisning,
- ge Tillväxtverket ett utvecklat uppdrag att stödja och följa upp myndigheter med särskild betydelse för landsbygdspolitiken, inklusive länsstyrelserna och regionerna, gällande deras medverkan inom landsbygdspolitiken. Här ingår att följa upp implementeringen av metodstödet som en specifik del,
- ge myndigheter med särskild betydelse för landsbygdspolitiken i uppdrag att utifrån sitt sektorsområde ta fram en plan för sin fortsatta medverkan,
- ge en utpekad länsstyrelse ett samordningsuppdrag för länsstyrelsernas gemensamma arbete för att säkra resurser och ge ytterligare förutsättningar för en ökad prioritet,
- frågan för länsstyrelsernas del adresseras i länsstyrelseinstruktionen² genom en ny bestämmelse, förslagsvis i 5§, vilket skulle ge bättre förutsättningar för långsiktighet,
- säkra resurser till den regionala nivån; länsstyrelserna får bättre förutsättningar att ta en aktiv roll i genomförandet av politiken om uppdrag följs av resurser.

---

² Förordning (2017:868) med länsstyrelseinstruktion.

Innehåll

1	Uppdraget.....	11
1.1	Bakgrund – behov av landsbygdsperspektiv i myndigheter	11
1.2	Mål – ett samlat metodstöd för landsbygdsbedömning	12
1.2.1	Dialogprocess för utvecklad flernivåsamverkan	13
1.3	Målgrupp för aktiviteterna	13
1.4	Metod – utforskande processer en viktig del.....	15
1.4.1	Arbetsätt för att utveckla metodstöd	15
1.4.2	Samverkans- och dialogprocess med den regionala nivån.....	15
2	Tillväxtverkets slutsatser och rekommendationer till regeringen.....	17
2.1	Tillväxtverkets slutsatser.....	18
2.1.1	Nu finns grunden till ett samlat metodstöd	18
2.1.2	Fortsatt styrning och tydliga uppdrag behövs.....	19
2.1.3	Tillväxtverkets samordnande roll fortsatt viktig.....	20
2.1.4	En framgångsfaktor när myndigheter arbetar tillsammans	20
2.1.5	Landsbygdsperspektiv – ett perspektiv bland flera	21
2.1.6	Användning av olika benämningar för landsbygd	22
2.1.7	Behov av att utveckla och stärka flernivåsamverkan	22
2.2	Rekommendationer till regeringen	24
3	Landsbygdsjobb, kunskapsbyggande och dialoger	27
3.1	Landsbygdsjobbet – att göra metodstödet.....	27
3.1.1	Upplägg med tre tematiska labbspår	27
3.1.2	God upplutning av myndigheter i labbspåren	27
3.1.3	Prototyper – början till skarpa verktyg i verktygslådan	28
3.1.4	Främjande komponenter för att lyckas	29
3.2	Orienterande förarbete för att bygga kunskap	29
3.2.1	Nationella myndigheter.....	29
3.2.2	Länsstyrelser, regioner och kommuner	32

Bilaga 1 – Landsbygdsjobbet – Analys av en arbetsprocess och förslag på metodstöd för landsbygdsbedömning hos nationella myndigheter, 2021, Sweco.

1 Uppdraget

1.1 Bakgrund – behov av landsbygdsperspektiv i myndigheter

Tillväxtverket ska genom ökad samverkan med flera myndigheter verka för ett samordnat nationellt agerande och ett mer effektivt genomförande av landsbygdspolitiken. Landsbygdspolitiken innefattar många politikområden och Tillväxtverket har en central roll i att bland annat stödja statliga myndigheters medverkan. Arbetet har pågått sedan hösten 2019.

En del i Tillväxtverkets uppdrag inom landsbygdspolitiken är att i samarbete med utvalda statliga myndigheter ta fram förslag till metodstöd för landsbygdsanalys och konsekvensbedömningar. I rapporten fortsättningsvis med den kortare benämningen metodstöd för *landsbygdsbedömning*. Metodstödet ska stötta myndigheter i att utifrån sina respektive ansvarsområden synliggöra, beakta och integrera ett landsbygdsperspektiv i sina verksamheter. Med landsbygdsperspektiv menas i detta sammanhang hur myndigheter arbetar för att möta och nå målen i landsbygdspolitiken.

Det övergripande målet för landsbygdspolitiken är en livskraftig landsbygd med likvärdiga möjligheter till företagande, arbete, boende och välfärd som leder till en långsiktigt hållbar utveckling i hela landet. Arbetet ska ta sin utgångspunkt i hur de utpekade myndigheternas verksamhet påverkar landsbygderna. Metodstödet ska kunna användas i olika processer på myndigheterna såsom exempelvis vid verksamhetsplanering, årsredovisning, planering av insatser, inom analys och uppföljning, beslut och vid remissyttranden. Även hur vi kommunicerar vår verksamhet på myndigheterna med omvärlden är ett viktigt område i sammanhanget.

Syftet med regeringsuppdraget om att ta fram ett metodstöd är att stötta statliga myndigheter till att stärka landsbygdsperspektivet i sin verksamhet, utifrån sina olika ansvarsområden, för att därigenom bidra till att målen för landsbygdspolitiken nås.³

Länsstyrelser och regioner har också involverats i dialog

I denna åiterrapportering redogör vi även för de erfarenheter och resultat vi fått från den samverkans- och dialogprocess vi parallellt drivit med regioner⁴ och länsstyrelser. Regioner och länsstyrelser har hittills inte samma slags uttalade roll inom landsbygdspolitiken genomförande som de myndigheter som omnämns i denna rapport.

---

³ Uppdrag inom ramen för regeringens proposition om en sammanhållen landsbygdspolitik för Sveriges landsbygder, Regeringsbeslut 2018-07-12 (N2018/04123/HL).

⁴ Landets 21 regioner med regionalt utvecklingsansvar.

Dock ingår det i Tillväxtverkets roll att stärka flernivåsamverkan i landsbygdspolitikens genomförande. Med flernivåsamverkan menar vi samverkan mellan olika nivåer i samhället: lokal, kommunal, regional och nationell. Samverkan kan vara både mellan de olika nivåerna och inom en och samma nivå.

Politikens genomförande och möjligheterna att nå målet med landsbygdspolitiken är beroende av att aktörer i hela flernivåsystemet mobiliseras. Den samverkans- och dialogprocess som beskrivs i denna rapport har fokus på regional nivå. I det fortsatta arbetet med att fortsatt utveckla och implementera metodstöd för landsbygdsbedömning är det relevantt att inkludera den regionala nivån.

1.2 Mål – ett samlat metodstöd för landsbygdsbedömning

Tillväxtverkets mål har varit att etablera ett utvecklande och konkret samarbete med de utvalda myndigheterna för att i en gemensam process arbeta fram en grund för ett metodstöd för landsbygdsbedömning.

Förutom att ta fram idéer till verktyg och metoder har det även varit viktigt att klargöra vilka övriga komponenter som behöver finnas på plats för att kunna implementera metodstödet på ett effektivt sätt. Med komponenter avses förutsättningar i organisationerna såsom kunskap, styrning, förståelse, relevans och liknande. Det vill säga vilka inre och yttre omständigheter som behöver finnas på plats för att implementera metodstödet i större skala i myndigheterna och, i ett nästa steg, även till andra offentliga aktörer.

Ledorden för ett användbart metodstöd är att det av myndigheterna ska uppfattas vara relevant, pedagogiskt och integrerat:

- Relevant för att det blir tydligt att verksamheten hos respektive myndighet kan utvecklas på ett bra sätt genom att beakta landsbygdsperspektiv och att det leder till ökad verksamhetsnytta.
- Pedagogiskt för att det ska vara tydligt hur och när metodstödet kan användas.
- Integrerat genom att det kan tillämpas i myndighetens olika verksamhetsområden och även integreras i befintliga processer.

Målsättningen för detta uppdrag har inte varit att ha ett färdigt paket med ett samlat metodstöd. Att få fram ett process- och dialoginriktat metodstöd tar längre tid än ett och ett halvt år. Idéer som kommit fram behöver till stor del operationaliseras mer och bland fler, samt valideras, innan de kan sägas vara ändamålsenliga. Det vi kan presentera här är en grund för ett samlat metodstöd. Och kanske ännu viktigare i detta läge: vad som behövs för fortsättningen.

1.2.1 Dialogprocess för utvecklad flernivåsamverkan

Syftet med samverkans- och dialogprocessen med länsstyrelser och regioner har varit att Tillväxtverket ska få en bild över hur länsstyrelser och regioner anser att den regionala samverkan och flernivåsamverkan kring landsbygdspolitiken kan utvecklas. Målsättningen är att detta ska bidra till att utveckla och stärka flernivåsamverkan inom landsbygdspolitikens genomförande.

1.3 Målgrupp för aktiviteterna

Femton nationella myndigheter är särskilt utpekade för att bidra i genomförandet med att ta fram metodstöd inom landsbygdspolitiken. Tillsammans med ytterligare åtta myndigheter utgör dessa *myndighetsnätverket för regional utveckling och landsbygdspolitik*⁵. Eftersom myndighetsnätverket är gemensamt för de båda politikområdena har samtliga ingående nationella myndigheter genomgående bjudits in till deltagande i utvecklingsarbetet. Två av myndigheterna kom med i myndighetsnätverket först år 2020.

Av Tillväxtverkets uppdrag att vara samordnande bland statliga myndigheter i genomförandet av landsbygdspolitiken framgår att vi ska ta tillvara synergier mellan landsbygds-, regional utveckling- och näringspolitiken genom att nyttja myndighetens befintliga strukturer. Därav den nära samordningen som också syftar till att förenkla för de involverade myndigheterna.

Myndighet	Utpekade inom landsbygdspolitiken	Utpekade/har uppdrag inom regional utveckling
Arbetsförmedlingen		X
Boverket	X	X
Energimyndigheten	X	X
ESF-rådet		X
Havs- och vattenmyndigheten	X	
Jordbruksverket	X	X
Jämställdhetsmyndigheten*		

⁵ I den nya *Nationell strategi för hållbar regional utveckling i hela landet 2021–2030*, inkluderas de femton myndigheter som omfattas av Tillväxtverkets uppdrag inom landsbygdspolitiken, som särskilt viktiga även i genomförandet av den regionala utvecklingspolitiken.

Kulturrådet	X	X
Livsmedelsverket	X	
Myndigheten för digital förvaltning*		
Myndigheten för yrkeshögskolan	X	X
Myndigheten för ungdoms och civilsamhällesfrågor		X
Naturvårdsverket	X	X
Patent- och registreringsverket	X	
Post- och telestyrelsen	X	X
Riksantikvarieämbetet	X	X
Riksarkivet		X
Sametinget	X	
Skogsstyrelsen	X	X
Svenska Filminstitutet		X
Sveriges Geologiska Undersökning		
Trafikverket	X	X
Vinnova	X	X

*Kom med i myndighetsnätverket år 2020.

Alla länsstyrelser och regioner bjöds in till samverkans- och dialogprocessen om att utveckla och stärka flernivåsamverkan inom landsbygdspolitikens genomförande. Representanter från 18 länsstyrelser och 20 regioner har deltagit.⁶

---

⁶ Deltagarna representerade olika nivåer från länsstyrelser och regioner; handläggare, strateger, kommunikatörer och chefer.

1.4 Metod – utforskande processer en viktig del

1.4.1 Arbetsätt för att utveckla metodstöd

Genomförandet av uppdraget om att utveckla ett metodstöd kännetecknas av två tydliga faser:

- 1) den undersökande och kartläggande fasen för att bygga kunskap och kapacitet. Här ingår processen med hur vi tagit oss an uppdraget tillsammans med de andra myndigheterna, och
- 2) den mer praktiskt inriktade fasen, *Landsbygdsjobbet*, med processen angående vad ett metodstöd kan vara samt att ta fram och testa prototyper som ska utgöra grunden till själva metodstödet. Hur det bör utformas och kan implementeras.

Undersökande och kartläggande fas för kunskapsuppbyggnad

Fas 1 har framför allt inneburit etablering av uppdraget genom kontakt med de särskilt utvalda myndigheterna och genomförandet av olika kartläggningar och studier. Syftet har varit att bygga upp kunskapen om behov och förutsättningar för att utveckla och sedan implementera ett metodstöd för landsbygdsbedömning.

Kontaktpersonerna i det redan etablerade myndighetsnätverket för regional utveckling och landsbygds politik har använts som ingång i arbetet för att ta tillvara en befintlig struktur.

I avsnitt 3.2 finns en beskrivning av de olika kunskapsunderlagen.

Utveckling av grund till metodstöd med hjälp av processledning

Arbetet i fas 2 har kallats *Landsbygdsjobbet*. Arbetet har varit praktiskt inriktat i lärande processer för att komma fram till vad metodstödet bör innehålla samt grunden till hur det bör utformas och kan implementeras. För denna fas avropades konsultstöd som bistått med processledning som inneburit att tillsammans med ingående myndigheter ta fram och testa idéer till metodstödet.

1.4.2 Samverkans- och dialogprocess med den regionala nivån

Samverkans- och dialogprocessen med länsstyrelser och regioner har genomförts genom om att Tillväxtverket bjudit in till dialog i mindre grupper där både länsstyrelser och regioner har deltagit tillsammans. För processen användes en backcasting-metod⁷ i följande steg:

1. Målbilden för landsbygds politiken
2. Analys av nuläget, var är vi idag?

---

⁷ Planeringsmetod som bygger på att jobba baklänges från en tänkt framtida verklighet.

3. Vilka insatser behövs för att vi, det vill säga länsstyrelser, regioner och Tillväxtverket tillsammans och enskilt, ska arbeta mer effektivt för att nå målen?

Dialogerna har varit översiktliga och inte gått in på djupet vad gäller utmaningar och möjligheter. Det viktiga har varit att alla ska ha fått möjlighet att komma till tals i dialogprocessen och att länsstyrelser och regioner har fått träffas för att få ta del av varandras perspektiv.

Förutom samverkans- och dialogprocessen med länsstyrelser och regioner har Tillväxtverket även initierat två studier under 2020⁸ och 2021⁹ som varit betydande komplement i kunskapen om de förutsättningar och de behov som finns både regionalt och kommunalt.

De två kunskapsunderlagen beskrivs närmare i avsnitt 3.2.

---

⁸ *Länsstyrelsernas arbete med ett landsbygdsperspektiv*, 2020. Ej publicerad. Kartläggningen genomfördes under 2020 av konsultbolaget Governo, på uppdrag av Tillväxtverket.

⁹ *Att organisera landsbygdsfokus – organisatoriska strukturer och arbetsmetoder som sätter fokus på landsbygden i kommunal och regional politik och förvaltning*, 2021. Ej publicerad. Studien genomförd av Sveriges lantbruksuniversitet (SLU), i ett samarbete med Tillväxtverket.

2 Tillväxtverkets slutsatser och rekommendationer till regeringen

Tillväxtverket påbörjade arbetet med att ta fram ett samlat metodstöd för landsbygdsbedömning hösten 2019. Vår bedömning är att det har gått enligt plan och att Tillväxtverket tillsammans med övriga myndigheter nu etablerat ett gott samarbete. Vi vill här också peka på att arbetet med metodstöd och dess implementering är en långsiktig process då denna typ av tvärspektoriella perspektiv tar tid att integrera och att vidmakthålla.

Inledningsvis fokuserade arbetet till stor del på att ta fram kunskap och att förbereda myndigheterna på det praktiskt inriktade arbetet. Därefter har den mer praktiskt inriktade fasen med Landsbygdslabbet varit att ge en skjuts framåt för själva görandet av metodstöd. Uppslutningen och engagemanget av myndigheter som har varit med och arbetat praktiskt i Landsbygdslabbet under vintern och våren 2021 har varit god.

Betydande erfarenheter inför fortsatt utveckling och implementering har gjorts inom ramen för detta uppdrag. Att ta fram och implementera ett metodstöd för landsbygdsbedömning som ska göra att myndigheterna mer medvetet beaktar och integrerar ett landsbygdsperspektiv är dock en satsning som tar tid. För att implementeringen av ett metodstöd ska få ett reellt genomslag fortsättningsvis, och leda i den riktning det är avsett, behövs både förnyade och nya initiativ, det vill säga styrning och resurser som är långsiktiga till sin karaktär.

Den dialog- och samverkansprocess vi haft med länsstyrelser och regioner för att stärka flernivåsamverkan har kompletterat arbetet och de dialoger som förts med de nationella myndigheterna. Det finns goda skäl att i fortsättningen länka samman dessa aktörer mer för att åstadkomma en mer landsbygdsmedveten (territoriellt, geografiskt) verksamhet än innan. Detta arbete ligger i linje med skrivningar i regeringens landsbygdsproposition¹⁰, om den lokala och regionala nivåns aktörer, som är centrala för landsbygdenas utveckling. Den nationella politiken har en viktig roll i att skapa förutsättningar och mobilisera och det är därför centralt att peka på vilka roller de olika aktörerna har i genomförandet av politiken.

---

¹⁰ 2017/18:179 En sammanhållen politik för Sveriges landsbygder – för ett Sverige som håller ihop.

2.1 Tillväxtverkets slutsatser

Kartläggningen om myndigheters verksamhet utifrån ett landsbygdsperspektiv¹¹ visar att samtliga myndigheter har verksamhet som är relevant för de landsbygdspolitiska målen. Dock är det bara några få som explicit styrs mot målet genom till exempel uppdrag, regleringsbrev eller instruktion. Utifrån det kan vi dra slutsatser om att arbetet med politikens genomförande kan stärkas både genom utvecklad styrning från regeringen och i myndigheternas löpande verksamhet.

Sammanställningarna av myndigheternas redovisningar¹², av hur de bidrar till regional utveckling och landsbygdsutveckling, synliggör flera konkreta exempel. De utgör anpassade insatser som på ett tydligt sätt bidrar till politikens ambitioner. I samma rapport blir det å andra sidan även tydligt att det inom vissa områden, som är prioriterade inom landsbygdspolitiken, genomförs insatser som framstår som territoriellt omedvetna. Som helhet är ändå vår bedömning att det finns goda möjligheter att flytta fram positionerna med hjälp av ett bra stöd.

Vi anser även att ett fortsatt arbete för att stärka aktörernas förmåga att hantera landsbygdsperspektiv bör involvera såväl nationell nivå som regional, och på sikt även kommunal.

2.1.1 Nu finns grunden till ett samlat metodstöd

Arbetet i Landsbygdslabbet har genererat en rad idéer och förslag som lagt grunden till ett samlat metodstöd. Ett 20-tal idéer från de olika labbspåren har bearbetats till så kallade prototyper som testats i myndigheterna. Några exempel är geografiska glasögon på utlysning och uppföljning av forsknings- och utvecklingsmedel, målgruppsanalys med territoriellt maktperspektiv, en landsbygdsbarometer med ett frågebatteri, utveckling av en webbportal men också utveckling av befintliga och nya metoder med inspiration från liknande arbete men med fokus på andra perspektiv (till exempel jämställdhet).

Prototyperna behöver utvecklas och testas ytterligare för att anses användbara. De behöver också paketeras till ett lättillgängligt format som användarna ska kunna nå digitalt. En stödfunktion behöver finnas vid anpassning och implementeringen till olika verksamheter.

Det är inte bara *ett* enda metodstöd eller *ett* verktyg som är aktuellt utan det är ett *samlat* metodstöd vilket innebär att det är en verktygslåda med ett axplock av flera olika verktyg och metoder. Dessa ska kunna användas för olika ändamål och i olika skeden i

---

¹¹ *Myndigheters verksamhet utifrån ett landsbygdsperspektiv*, 2020. Ej publicerad. Kartläggningen genomfördes under 2020 av konsultbolaget Governo på uppdrag av Tillväxtverket.

¹² *Statliga myndigheters medverkan i det regionala tillväxtarbetet och arbetet att utveckla Sveriges landsbygder*, Tillväxtverket 2021.

verksamheten. Metodstödet ska bland annat kunna innehålla fakta om landsbygder, steg-för-steg-guide, användbara verktyg, lärande exempel och tips om saker att tänka på vid kommunikationsinsatser.

Synen på vad ett metodstöd verkligen är har inte på förhand varit helt given utan detta är något som diskuterats tillsammans med myndigheterna och som vuxit fram i framför allt Landsbygds-labbet.

De deltagande myndigheterna har efterfrågat praktiska exempel som inspiration för att förstå vad metodstödet i praktiken kan vara. Därför har Tillväxtverket börjat ta fram så kallade lärande exempel som ska synliggöra detta. Det kan exempelvis vara hur landsbygdsperspektiv lyfts in i redan befintliga processer och att synliggöra sådant som redan görs, men kanske under andra benämningar än just landsbygder.

2.1.2 Fortsatt styrning och tydliga uppdrag behövs

Avgörande för myndigheternas engagemang framöver, och möjlighet att prioritera detta område, är enligt dem själva regeringens fortsatta styrning av myndigheterna och hur deras respektive myndigheter mer specifikt bidrar till den samlade landsbygdspolitiken. Det behövs en tydlig samsyn om att detta område är viktigt och prioriterat och att ledningarna på myndigheterna därför har en betydande roll här. Utveckling av verksamheten sker heller inte av sig självt utan ett aktivt förändringsarbete krävs.

Deltagarna i Landsbygds-labbet ser att en ökad satsning på att arbeta med att integrera ett landsbygdsperspektiv tillför en ytterligare dimension för verksamheten. Verktyg och metoder som hjälper till att synliggöra och medvetandegöra har förutsättningar till att bidra till en bättre verksamhet vad gäller träffsäkerhet för målgrupperna och därmed ett stärkt arbete mot det landsbygds-politiska målet. De processer och förändringar som startat i och med Landsbygds-labbet ger goda möjligheter för ett mer systematiskt arbete med att integrera ett landsbygdsperspektiv.

Men för att realisera det lyfter de medverkande i Landsbygds-labbet själva vikten av att deras myndigheter tilldelas uppdrag som gör att de kommer att kunna prioritera fortsatt arbete med att implementera metodstöd och att tillämpa landsbygdsperspektiv/territoriella perspektiv i sina verksamheter. Myndigheterna signalerar också att en tydlig förväntan på deras fortsatta aktiva deltagande är viktig och skulle kunna tydliggöras. Om det är för otydligt riskerar deras medverkan att bli lågt prioriterad i den egna organisationen. I synnerhet blir detta viktigt för de myndigheter som inte upplevt att de har så nära koppling till regionala utvecklingspolitiken och landsbygds-politiken.

I den nyligen framtagna rapporten om myndigheternas åiterrapporteringar om regional tillväxtpolitik och landsbygds politik¹³ konstaterar Tillväxtverket att myndigheter främst gör det som de uppfattar att de har tydliga uppdrag att göra, och som i första hand efterfrågas i den egna organisationen och från det egna departementet. Det som står i andra politikområdets förordningar har en tendens att hos många myndigheter uppfattas som "sidouppdrag". Eller att det är andra myndigheters uppdrag som flera andra ska medverka till. Denna sorts uppdrag tycks komma längre ner i prioriteringsordningen i de flesta myndigheter.

Uppslutningen i Landsbygds labbet måste dock betraktas som god. Deltagarna tryckte dock samtidigt på vikten av att för fortsatta satsningar kring detta behövs tydligt uttalade uppdrag för att prioritering ska ske. Den vanligaste förklaringen hos de myndigheter som avstod medverkan i Landsbygds labbet var att de inte ansåg att de hade resurser att lägga på denna aktivitet.

2.1.3 Tillväxtverkets samordnande roll fortsatt viktig

Tillväxtverkets samordnande roll inom landsbygds politiken, där vi bland annat ska bidra till att stärka statliga myndigheters medverkan i genomförandet, kommer att vara fortsatt viktigt. Detta gäller inte minst för utvecklingen och implementeringen av metodstödet för landsbygdsbedömning som utgör en konkret aktivitet i denna roll. Beträffande metodstödet ser vi behov av att arbetet fortsätter med följande delar:

1. fortsatt utveckling av verktygen,
2. för implementering behövs en arena för lärande och erfarenhetsutbyte när metodstödet införs, testas och används,
3. löpande stöd, dialog och uppföljning med myndigheterna om hur arbetet fortskrider.

Att integrera perspektiv tar tid. Det är inget som görs under ett par år och inget som heller blir färdigt utan kräver ett kontinuerligt och långsiktigt arbete. För att ett perspektiv ska få genomslag, det vill säga leda till förändring och bidra till tänkta målsättningar, är det inte tillräckligt med metoder och verktyg. Det behöver finnas personer som har ansvar för att driva på och ständigt arbeta med det. Det spelar även roll vilket mandat landsbygds perspektivet ges; huruvida verksamheter *bör* eller *ska* genomföras av det.

2.1.4 En framgångsfaktor när myndigheter arbetar tillsammans

Tillväxtverket har haft ansvaret för att hålla samman uppdraget om att ta fram ett metodstöd. I enlighet med uppdraget har samarbete skett

---

¹³ Statliga myndigheters medverkan i det regionala tillväxtarbetet och arbetet att utveckla Sveriges landsbygder, Tillväxtverket 2021.

med andra myndigheter. Samarbetet med myndigheterna har varit styrkan i de resultat som kommit fram. Det breda deltagandet har bäddat för att många perspektiv integrerats.

De deltagande myndigheterna verkar inom flera sektorer och inom en bredd av frågor. Samarbete har varit viktigt och det har skett mellan myndigheter och sakområden som kanske vanligen inte möts och samverkar. Landsbygdslabbet har därför blivit en arena för dialog som bidragit till att förstå och utveckla nya insikter och utsikter, om sin egen myndighet och andras. Dessa nya möten har bidragit till att börja vässa myndigheternas verksamheter ytterligare för att bättre kunna ta sig an landsbygdsfrågorna på allvar.

Förslagen som här lämnas grundar sig i erfarenheterna från det breda samarbetet som i sig automatiskt innebär att implementering av metodstödsarbetet redan påbörjats genom att de ingående myndigheterna varit med i utvecklingen av uppdraget. Den tid som lagts ned av representanterna från myndigheterna i Landsbygdslabbet har varit relativt omfattande. Stundtals har processen upplevts lite omständlig och tidskrävande. Men i slutskedet av denna process har deltagarna trots detta beskrivit den som nödvändig och att det varit väl investerad tid för det som insatsen givit. Denna stora investering i upparbetade kontakter, resultat och gjorda erfarenheter behöver nu fortsatt förvaltas på ett klokt sätt. Vår tydliga uppfattning är att myndigheterna vill fortsätta arbetet med att utveckla och implementera metodstödet för att på så sätt vidga myndigheternas landsbygdsperspektiv och för en ännu mer träffsäker verksamhet.

2.1.5 Landsbygdsperspektiv – ett perspektiv bland flera

Förutom sitt specifika sektorsområde har myndigheter många andra perspektiv att förhålla sig till i sina verksamheter, till exempel jämställdhetsperspektiv. Att anlägga ytterligare perspektiv kan ibland uppfattas som att saker blir mer komplicerade, åtminstone till en början. Perspektivträngsel är en benämning som kan höras i detta sammanhang. Mer konstruktivt är det att i stället se att verksamheten ges möjlighet att bli mer träffsäker och målgruppsanpassad genom att integrera olika perspektiv. Det vill säga att medborgarna får bästa möjliga nytta för pengarna.

I Landsbygdslabbet lyftes arbetet med FN:s globala mål för hållbar utveckling, Agenda 2030, fram som en möjlighet för att skapa incitament att integrera landsbygdsperspektiv/geografiskt/territoriellt perspektiv i myndigheterna. Många av de medverkande myndigheterna var överens om att metodstödet behöver integreras i hållbarhetsarbetet och inte bli ett separat stuprör.

På Jordbruksverket finns redan idag ett internt metodstöd som benämns hållbarhetsbedömning och som utgår ifrån de tre hållbarhetsdimensionerna; ekonomisk-, miljömässig- och social

hållbarhet. Erfarenheterna från det har delats i Landsbygdsrabbet i syfte att bidra till ökat lärande mellan myndigheterna. I ett av de tre labbspåret i Landsbygdsrabbet; *Planering och beslutsprocesser*, har en prototyp och liknande förslag också tagits fram.

2.1.6 Användning av olika benämningar för landsbygd

I detta regeringsuppdrag är det benämningen landsbygdsperspektiv och innehållet och intentionen med den sammanhållande landsbygdsolitiken som är i fokus. Innebörden i vad landsbygd och landsbygdsperspektiv är har i såväl de genomförda studierna som i dialogerna med inblandade myndigheter, regioner och länsstyrelser, visat sig vara skiftande. Få använder benämningen landsbygd konsekvent. Vissa inte alls. Detta blir även tydligt i den genomlysning av myndighetsrapporter vi gjort¹⁴ baserat på landsbygdsperspektiv. Där förekommer en rad olika definitioner, från väldokumenterade etablerade definitioner till de som kan uppfattas som mer subjektiva och kvalitativt upplevda definitioner hos individer.

En gemensam begreppsapparat är däremot något som myndigheterna återkommande lyfter och efterfrågar. Det finns vedertagna definitioner som bland annat Tillväxtverket, vi själva, ligger bakom. Dessa kan med fördel användas av fler för att exempelvis öka möjligheten till att lättare jämföra data.

I det samlade metodstödet kommer en särskild del att handla om benämningar som beskriver landsbygder och andra geografiska perspektiv och hur dessa kan användas.

2.1.7 Behov av att utveckla och stärka flernivåsamverkan

Länsstyrelser och regioner är betydelsefulla för genomförandet av landsbygdsolitiken och stora delar i verksamheten är relevant för landsbygder. Detta bekräftas i den samverkan- och dialogprocess med regionala nivån som har genomförts men även i våra studier som berör dessa verksamheter ^{15, 16}.

En utvecklad strategisk samverkan mellan länsstyrelser och regioner kan göra det möjligt att förbättra arbetssätt och bidra till förankring av frågor som är centrala för livskraftiga landsbygder. Det skulle bidra till att skapa ökad förståelse för hur olika sakområden hänger ihop, hur

---

¹⁴ *Landsbygdsperspektiv i myndighetsrapporter*, 2021. Ej publicerad. Studien genomfördes av konsultbolaget WSP under 2020, på uppdrag av Tillväxtverket.

¹⁵ *Länsstyrelsernas arbete med ett landsbygdsperspektiv*, 2020. Ej publicerad. Kartläggningen genomfördes under 2020 av konsultbolaget Governo, på uppdrag av Tillväxtverket.

¹⁶ *Att organisera Landsbygdsfokus - organisatoriska strukturer och arbetsmetoder som sätter fokus på landsbygden i kommunal och regional politik och förvaltning*, 2021. Ej publicerad. Studien genomförd av Sveriges lantbruksuniversitet (SLU), i ett samarbete med Tillväxtverket.

synergier lättare kan uppstå och tas om hand och till att frågor som har betydelse för landsbygder i högre grad skulle synliggöras och prioriteras.

Att frågorna är högt upp på agendan i hela organisationen och att ledningen ser frågorna som prioriterade lyfts som extra viktigt. Nationella myndigheter och den regionala nivån bör fortsättningsvis länkas samman på ett bättre sätt. Bland annat kan detta ske genom att inkludera länsstyrelser och regioner i den fortsatta utvecklingen och implementeringen av metodstöd för landsbygdsbedömning.

Vår bedömning är att ett fortsatt arbete för att stärka aktörernas förmåga att hantera landsbygdsperspektiv bör involvera såväl nationell nivå som regional.

Här nedan följer slutsatser från den dialog- och samverkansprocess som Tillväxtverket haft med länsstyrelser och regioner för att stärka samverkan inom och mellan olika nivåer.

Regionala nivåns behov samstämmer med de nationella myndigheternas

Länsstyrelser och regioner lyfter behov som är samstämmiga med de behov som de nationella myndigheterna har. De nämner att alla nivåer, det vill säga inte enbart de själva, behöver bli bättre på att integrera ett landsbygdsperspektiv i interna processer genom att utveckla metoder för detta i samband med till exempel beslut. Även betydelsen av att utveckla och enas om definitioner och begrepp för att bättre kunna belysa frågor utifrån olika geografiska förutsättningar nämns. Därigenom går det att komma närmare de landsbygdspolitiska målsättningarna.

Utveckling av gemensam arena inom landsbygdspolitiken

För att utveckla sitt arbete på det landsbygdspolitiska området efterfrågar länsstyrelser och regioner ett stöd i form av en gemensam arena där aktörer på alla nivåer regelbundet kan mötas för samverkan, kompetenshöjning, kunskapsutveckling och erfarenhetsutbyte. Detta skulle stärka arbetet inom det landsbygdspolitiska området.

Här ser vi att det etablerade Landsbygdsnätverket, som är en del av Landsbygdsprogrammet, Havs-, fiskeri- och vattenbruksprogrammet samt den nationella landsbygdspolitiken, kan stärka flernivåsamverkan. Landsbygdsnätverket har en självklar och tydlig plats vad gäller kunskap och lärande och når en bred målgrupp genom sin verksamhet. Samarbetet mellan Tillväxtverket och Landsbygdsnätverket skulle kunna utvecklas och stärkas genom att bygga vidare på redan befintliga och väl fungerande nätverk och arbetssätt och därmed nyttja resurser på ett effektivt sätt. Landsbygdsnätverket har olika arbetsgrupper knutna till sig som består av representanter från myndigheter, kommuner, regioner och civilsamhället. Genom att nyttja Landsbygdsnätverket kan Tillväxtverket också stärka kopplingen mellan den breda landsbygdspolitiken och den som

bedrivs genom livsmedelsstrategin, den gemensamma jordbruks- och landsbygdspolitiken samt havs-, fiskeri- och vattenbruksprogrammet.

Även flera av de nationella myndigheter som omfattas av Tillväxtverkets rapport¹⁷ där vi följer upp myndigheternas medverkan i det regionala tillväxtarbetet och inom landsbygdspolitiken, framhåller att Tillväxtverket har en viktig roll i att erbjuda myndigheter samarbeten och samarrangemang gentemot regioner.

Behov av tydligare roller inom flernivåsystemet

Länsstyrelser och regioner som varit med i dialog och samverkansprocessen uttrycker att roller och ansvar dem emellan ibland upplevs som otydliga. Uppfattningen om otydlighet i rollerna mellan länsstyrelse och region inom området framkommer även i sammanställningen av redovisningar från statliga myndigheter i det regionala tillväxtarbetet och arbetet att utveckla Sveriges landsbygder¹⁸. En utvecklad och stärkt strategisk samverkan mellan länsstyrelse och region skulle ge samordningsvinster och bidra till en ökad förståelse och kunskap dem emellan och bättre klargöra deras respektive roller och ansvar. Det gäller även hur aktörerna hanterar genomförandet av landsbygdspolitiken i relation till den regionala utvecklingspolitiken. Länsstyrelser och regioner uttrycker att vi behöver arbeta mer i formella strukturer och processer mellan den lokala, kommunala, regionala och nationella nivån.

Tillväxtverket ställer sig positivt till detta och vi kan utifrån vår roll som sammanhållande för landsbygdspolitiken och att stärka arbetet för livskraftiga landsbygder stimulera till ökad samverkan, samarbete och dialog. Detta kommer även fram i sammanställningen av länsstyrelsernas årsredovisning¹⁹. Tillväxtverkets uppfattning är att länsstyrelser och regioner är positiva till en utvecklad samverkan och vill gärna bidra i nätverk och arbetsgrupper.

2.2 Rekommendationer till regeringen

Tillväxtverket har sedan 2018 i uppdrag att verka för ett samordnat agerande inom den sammanhållna landsbygdspolitiken där vi bland annat ska stödja statliga myndigheters medverkan i genomförandet. Rollen är alltjämt viktig och utvecklingen och implementeringen av metodstödet för landsbygdsbedömning, där arbetet pågått sedan

---

¹⁷ Statliga myndigheters medverkan i det regionala tillväxtarbetet och arbetet att utveckla Sveriges landsbygder. Tillväxtverket, 2021.

¹⁸ Statliga myndigheters medverkan i det regionala tillväxtarbetet och arbetet att utveckla Sveriges landsbygder. Tillväxtverket, 2021.

¹⁹ Länsstyrelsernas bidrag till den sammanhållna landsbygdspolitiken – sammanställning av Årsredovisningar 2020. Ej publicerad. Tillväxtverket, 2021.

hösten 2019, bör utgöra en konkret aktivitet i denna roll. En stor investering i tid som nu behöver förvaltas har de senaste månaderna gjorts tillsammans med myndigheterna. Lämpligen i Landsbygdsarbetet 2.0 där vi bygger vidare på framtagna lärdomar och prototyper och där hela flernivåsystemet kan bli delaktiga. Arbetet bör även fortsättningsvis ske i samarbete med utvalda myndigheter och dessutom inkludera regionala aktörer.

1. Vi föreslår att Tillväxtverkets befintliga och långsiktiga uppdrag, om att verka för ett samordnat agerande inom den sammanhållna landsbygdspolitiken, under 2022-2024 förstärks med 5 miljoner kronor årligen genom att Tillväxtverket:

- fortsatt har ansvaret för att samordna, tillgängliggöra och driva vidare arbetet med utveckling och att införa metodstödet för landsbygdsbedömning. Arbetet sker tillsammans med utvalda nationella myndigheter. Offentliga aktörer på regional och kommunal nivå inkluderas i det fortsatta arbetet,
- får i uppdrag att samordna och utlysa projektmedel för pilotprojekt bland offentliga aktörer (myndigheter, regioner, kommuner). Fokus är på att implementera metodstöd för landsbygdsbedömning. Följeforskare följer och utvärderar projekten,
- får i uppdrag att skapa möjligheter till stärkt flernivåsystem genom ett forum för samverkan, erfarenhetsutbyte, lärande och kunskapsbyggande inom den sammanhållna landsbygdspolitiken. Detta kan i lämpliga, förstärkande och kompletterande delar ske genom samarbete inom ramen för Landsbygdsnätverket och andra relevanta befintliga nätverk.

2. Vi föreslår att regeringen utvecklar styrningen av hur nationella myndigheter bidrar till att stärka kapaciteten för arbetet med den samlade landsbygdspolitiken genom att:

- myndigheternas tillämpning av landsbygdsperspektiv inom respektive politikområde ska rapporteras till regeringen i samband med årsredovisning,
- ge Tillväxtverket ett utvecklat uppdrag att stödja och följa upp myndigheter med särskild betydelse för landsbygdspolitiken, inklusive länsstyrelserna och regionerna, gällande deras medverkan inom landsbygdspolitiken. Här ingår att följa upp implementeringen av metodstödet som en specifik del,

- ge myndigheter med särskild betydelse för landsbygdspolitiken i uppdrag att utifrån sitt sektorsområde ta fram en plan för sin fortsatta medverkan,
- ge en utpekad länsstyrelse ett samordningsuppdrag för länsstyrelsernas gemensamma arbete för att säkra resurser och ge ytterligare förutsättningar för en ökad prioritet,
- frågan för länsstyrelsernas del adresseras i länsstyrelseinstruktionen²⁰, förslagsvis i § 5, vilket skulle ge bättre förutsättningar för långsiktighet,
- säkra resurser till den regionala nivån; länsstyrelserna får bättre förutsättningar att ta en aktiv roll i genomförandet av politiken om uppdrag följs av resurser.

---

²⁰ Förordning (2017:868) med länsstyrelseinstruktion.

3 Landsbygdsjobb, kunskapsbyggande och dialoger

I detta uppdrag har Landsbygdsjobbet varit platsen för det praktiska görandet av metodstöd för landsbygdsbedömning där grunden lagts för ett fortsatt arbete med utveckling och implementering.

Myndigheterna har mötts för att testa, utveckla och utbyta idéer med varandra.

Arbetet i Landsbygdsjobbet har dock föregåtts av ett grundligt arbete för att bana vägen. En orientering på fältet om vad som redan fanns och vad som gjorts har varit viktig för planering av upplägg kring nya saker som ska utvecklas och kunna genomföras. Även om fokus i Tillväxtverkets arbete med uppdraget framför allt har varit på de utvalda statliga myndigheterna har vi parallellt även arbetat med att bygga upp en ökad kunskap om det arbete som sker idag inom kommunal och regional verksamhet gällande landsbygdspolitiska frågor. Vi kan se det som en förberedelse för bland annat en breddad implementering av metodstödet till fler samhälleliga nivåer än enbart nationella myndigheter. Detta har givit oss betydelsefulla insikter om behov och förutsättningar för fortsatt implementering och för att än bättre arbeta i linje med de landsbygdspolitiska målen.

3.1 Landsbygdsjobbet – att göra metodstödet

3.1.1 Upplägg med tre tematiska labbspår

För det praktiska genomförandet av att ta fram ett samlat metodstöd för landsbygdsbedömning startade vi med hjälp av Sweco:s processledning Landsbygdsjobbet i januari 2021. Landsbygdsjobbet har bedrivits i tre tematiska labbspår: (1) planering och beslutsprocesser, (2) uppföljning och analys samt (3) kommunikation och media.

Ambitionen har varit att täcka in bredden i myndigheternas verksamheter. Varje labbspår har haft fem träffar förlagda över en tvåmånadersperiod med ett par hemuppgifter däremellan.

Landsbygdsjobbet startade med en gemensam uppstartsträff och avslutades med ett gemensamt slutseminarium. Till slutseminariet var alla i myndighetsnätverket för regional utveckling och landsbygdspolitik inbjudna, det vill säga även representanter från länsstyrelsen och Regeringskansliet.

Landsbygdsjobbet har bedrivits i enlighet med förändringsprinciperna i innovationsledning och designprocesser, det vill säga utifrån ett behovs- och användarfokus. Landsbygdsjobbet har pågått från januari till och med april 2021.

3.1.2 God uppslutning av myndigheter i labbspåren

Det 20-talet myndigheter som deltar i nätverket för regional utveckling och landsbygdsutveckling bjöds in att delta i Landsbygdsjobbet. Utöver de personer som är representanter i myndighetsnät-

verket tillfrågades även deras kollegor som till vardags arbetar inom de tematiska områdena. Syftet med det var att få in den specifika kompetensen i labbspåren och för att försöka bredda deltagandet hos respektive myndighet.

16 myndigheter har tagit chansen att vara med i ett eller flera labbspår. Några av myndigheterna har deltagit i alla tre labbspår.

En inledande farhåga var att myndigheternas deltagande skulle variera kraftigt, både mellan labbspåren och mellan labbtillfällena. Men vi kan konstatera att deltagandet varit högt och jämnt över tid.

Myndigheterna har visat stort engagemang.

Ett komplement till labbspåren har varit två gemensamma lunchträffar som genomförts med syfte att ge mervärde i processen och nå ut även till de myndigheter som inte haft kapacitet att medverka i hela labbprocessen.

3.1.3 Prototyper – början till skarpa verktyg i verktygslådan

Uppgiften för Landsbygdslabbet har varit att ta fram idéer till prototyper som kan testas i myndigheternas verksamheter. Labbet har bearbetat cirka 20 idéer till prototyper, som sedan provtryckts med potentiella användare i myndigheterna. Dessa berör ledning och styrning, organisatorisk genomförandekapacitet, metodutveckling, kommunikation, anpassning av befintliga verktygslådor samt delning och nyttiggörande av data. Några av prototyperna:

- A. Målgruppsanalys med territoriellt maktperspektiv
- B. Landsbygdsbarometer och Genomlysning av processer
- C. Webbplats med information, bildportfölj och aktiviteter
- D. Landsbygdsverkstäder och Landsbygdsambassadörer
- E. Samling, delning och visualisering av data
- F. Synliggörande och konkretisering av definitioner och perspektiv
- G. Testbäddsliknande och experimentella miljöer för uppföljning och analys
- H. "Mytmetodik" som med fakta och berättelser slår hål på normer och stereotyper
- I. Krav i utlysning av FoU-medel samt upphandling av analys och utredningstjänster
- J. Geografisk analys av finansiering och medelsfördelning

Prototyperna behöver fortsatt bearbetas för att bättre tillgängliggöras för användare.

På Tillväxtverket ser vi framför oss att metodstödet får sin huvudsakliga hemvist via en webbportal där besökaren får vägledning i vilka verktyg som kan användas i vilket sammanhang. Viktiga delar som också behövs i ett samlat metodstöd för landsbygdsbedömning är exempelvis: steg-för-steg-vägledning, aktuell kunskap om landsbygder, relevant statistik och lärande exempel från andra som kan inspirera.

3.1.4 Främjande komponenter för att lyckas

I Landsbygdslabbet har främjande komponenter identifierats²¹ som bedöms göra det möjligt att lyckas integrera landsbygdsperspektiv och göra landsbygdsbedömning med hjälp av ett metodstöd. Till exempel lyfts att regeringens styrning är viktig, vägledning som ges behöver vara ändamålsenlig och verksamhetsnära och lärdomar bör dras från arbetet med jämställdhetsintegrering - som sedan länge är ett annat tvärsektorielt område. Vidare anges att landsbygdsperspektiv och landsbygdsbedömning är utmanande. Integreringsprincipen (mainstreaming) är komplex, möter motstånd och kräver uthållighet över tid. De idéer, förslag och prototyper som tagits fram i Landsbygdslabbet syftar till att både förbereda, genomföra och förstärka förändring och utveckling. Vi uppmuntras att prioritera dialog, kollegialt lärande och samverkan.

En mer utförlig beskrivning av arbetet i Landsbygdslabbet, och om prototyperna, finns att ta del av i bilaga 1.

3.2 Orienterande förarbete för att bygga kunskap

3.2.1 Nationella myndigheter

Utvecklingen av metodstödet ska utgå ifrån myndigheternas befintliga verksamheter. Inriktningen har därmed haft som ambition att integrera landsbygdsperspektiv i relevanta redan pågående processer snarare än att en helt ny struktur för detta ska byggas upp. Med förhållandevis små insatser kan det gå att vässa delar i verksamheterna och på så vis med relativt begränsade insatser ta allt fler steg för att integrera ett landsbygdsperspektiv.

Den allra första dialogen med de ingående myndigheterna skedde år 2018 genom att delge information om uppdraget på möten med myndighetsnätverket för regional utveckling och landsbygds politik. Under 2019 intensifierades dialogen med myndigheterna. Dels genom information vid möte med det då nystartade nätverket för

---

²¹ *Landsbygdslabbet – analys av en arbetsprocess och förslag på metodstöd för landsbygdsbedömning hos nationella myndigheter*, 2021. Rapporten framtagen av Sweco, på uppdrag av Tillväxtverket. Rapporten utgör Bilaga 1 i föreliggande rapport.

generaldirektörer, och dels med uppstart av arbetet med att genomföra en kartläggning av hur 22 nationella myndigheter integrerar ett landsbygdsperspektiv i sin verksamhet.

Myndigheters verksamhet utifrån ett landsbygdsperspektiv

Syftet med kartläggningen var främst att ge en översiktlig bild över i vilken grad, om och hur, de ingående myndigheterna hade ett landsbygdsperspektiv i sin verksamhet vid den tiden men också för att öka dialogen med respektive myndighet.

I rapporten²² där kartläggningen sammanställs beskrivs det övergripande om hur landsbygdsperspektivet hanteras men där finns också enskilda beskrivningar per myndighet om vilket arbete som pågår och planeras för.

Slutsatser från rapporten:

- Många av myndigheterna har återrapporteringskrav kring bidrag till en sammanhållen landsbygdspolitik i regleringsbrev för år 2020.
- För att få genomslag i arbetet med att integrera ett landsbygdsperspektiv är det viktigt att myndigheterna arbetar metodiskt och samordnat med perspektivet, samt att det finns ett ledarskap som prioriterar frågorna.
- Ett landsbygdsperspektiv kan tydligare integreras i myndigheternas beslutsprocesser. Sammantaget arbetar myndigheterna i relativt låg grad med detta även om det finns enstaka myndigheter som har rutiner för att lyfta fram vilka konsekvenser ett beslut får för olika geografier.
- Få av myndigheterna kan redovisa hur verksamheten faller ut geografiskt. En utvecklad uppföljning skulle ge myndigheterna en bättre förståelse för hur verksamheten är spridd och vilka territoriella effekter det ger. Det skulle vidare kunna ge en indikation om hur statliga insatser stödjer landsbygdspolitiken och vilka möjligheter eller utmaningar som finns därtill.
- Arbetet med indikatorer viktigt även för myndigheterna. Tillväxtverket ska föreslå indikatorer för uppföljning av arbetet med en sammanhållen landsbygdspolitik. Även myndigheterna nämner behov av stöd för att identifiera metoder för redovisning av verksamhet, exempelvis med stöd av indikatorer i årsredovisningar.
- Få myndigheter synliggör landsbygdsfrågor på sina webbplatser eller i sin externa kommunikation.

---

²² *Myndigheters verksamhet utifrån ett landsbygdsperspektiv*, 2020. Ej publicerad. Kartläggningen genomfördes under 2020 av konsultbolaget Governo på uppdrag av Tillväxtverket.

Landsbygdsperspektiv i myndighetsrapporter

För att bättre förstå hur landsbygdsperspektiv framträder i olika myndigheters arbete har Tillväxtverket sammanställt och syntetiserat lärdomar²³ från utvärderingar och analyser som 21 utpekade myndigheter genomfört under de senaste 5–10 åren. Studien baseras på en bred genomlysning av cirka 450 rapporter, ett fördjupat urval av 60 rapporter och ett ytterligare fördjupat urval av 23 rapporter som lästes mer ingående.

En generell iakttagelse är att det i stor utsträckning finns potential för ett mer framträdande landsbygdsperspektiv. För många myndigheter överskuggas landsbygdsfrågor av mer sektorspecifika frågeställningar och hur ett landsbygdsperspektiv kan utvecklas är inte självklart. Tillväxtverket har en viktig roll att bistå andra myndigheter i utvecklandet av ett mer framträdande landsbygdsperspektiv.

Slutsatser från rapporten:

- Landsbygdsperspektivet förekommer i olika utsträckning bland myndigheternas rapporter, men genomgående finns det potential för ett mer framträdande landsbygdsperspektiv i merparten av rapporterna. Med ett mer framträdande perspektiv stärks förutsättningarna för landsbygds politikens genomförande.
- Det finns ingen given eller objektivt korrekt definition av landsbygdsbegreppet. Tvärtom förekommer det en rad olika definitioner, från väldokumenterade etablerade definitioner till subjektiva och kvalitativt upplevda definitioner hos individer. Vilken definition som är bäst och mest lämplig beror på sammanhanget.
- Även om det inte finns utrymme i varje rapport att utveckla exempelvis varför det är territoriella skillnader i ett ämnesområde så finns det ofta potential för myndigheter som helhet att utifrån belysande fakta och jämförande studier ta vara på och utveckla den kunskapen som framkommit i framtida rapporter och analyser.

Tre tyngdpunktsförskjutningar är motiverade:

- Från ett territoriellt perspektiv till ett landsbygdsperspektiv: I rapporter där ett territoriellt perspektiv är motiverat kan ett tydligare landsbygdsperspektiv bidra till att det territoriella perspektivet blir än mer meningsfullt därför att det ger en

---

²³ *Landsbygdsperspektiv i myndighetsrapporter*, 2021. Ej publicerad. Studien genomfördes av konsultbolaget WSP under 2020, på uppdrag av Tillväxtverket.

fördjupad förståelse för hur olika politikområden behöver anpassas till olika geografiska områden för att få önskvärt genomslag. Ett hjälpmedel i en sådan utveckling är de etablerade kommungruppsindelningar som på olika sätt möjliggör särskiljandet av olika kommuntyper.

- Från implicita till explicita landsbygdsperspektiv: Rapporter inom sakområden där landsbygden är så självklar att den inte ens benämns som landsbygd är ofta bärare av viktiga landsbygdspolitiska lärdomar. För att synliggöra dessa och underlätta förmedlandet av dem till andra politikområden finns det anledning att använda den landsbygdspolitiska begreppsapparaten eftersom den utgör ett gemensamt språk för aktörer inom det landsbygdspolitiska fältet.
- Från beskrivande perspektiv till hävstångsperspektiv på landsbygder. I många rapporter beskrivs landsbygden men analysen stannar ofta innan landsbygdernas betydelse för andra mål och politikområden diskuteras. Genom att i större utsträckning lyfta fram behovet av att hantera sakfrågor utifrån landsbygdernas specifika utmaningar och möjligheter stärks förutsättningarna för måluppfyllelse inom fler sektorer; eftersom det ger förutsättningar i form av kunskap och kännedom om aktörer för bättre riktade och målgruppsanpassade insatser.

3.2.2 Länsstyrelser, regioner och kommuner

Länsstyrelsernas arbete med ett landsbygdsperspektiv

Länsstyrelserna pekas inte särskilt ut för att ingå i arbetet med att ta fram metodstöd för landsbygdsbedömning. Men eftersom deras verksamhetsområden har en stor spännvidd och är i högsta grad relevanta för utveckling på landsbygder lät vi göra en kartläggning²⁴ även över länsstyrelsernas verksamhet och som kompletterar den om de 22 nationella myndigheterna. Hur arbetar länsstyrelserna med att bidra till målen för en sammanhållen landsbygdspolitik? Integrerar de ett landsbygdsperspektiv i verksamheten?

Kartläggningen ger oss en bredare förståelse för hur länsstyrelserna arbetar med fokus på landsbygder. Den fångar även upp behov som finns för att utveckla länsstyrelsernas arbete inom området och hur länsstyrelsernas arbete framåt skulle kunna samordnas med

---

²⁴ *Länsstyrelsernas arbete med ett landsbygdsperspektiv*, 2020. Ej publicerad. Kartläggningen genomfördes under 2020 av konsultbolaget Governo, på uppdrag av Tillväxtverket.

Tillväxtverkets arbete inom landsbygdspolitiken. Slutsatser från rapporten:

- Arbetet med landsbygdsfrågor är olika organiserat vid länsstyrelserna. Drygt hälften har en särskild funktion/person med uttalat ansvar för att samordna landsbygdsfrågor. Ungefär en tredjedel har någon rutin för att integrera ett landsbygdsperspektiv, men dessa ser olika ut vid de länsstyrelser där de finns.
- En stor del av länsstyrelsernas verksamheter bedöms relevant för målen för en sammanhållen landsbygdspolitik – både för det övergripande målet samt för de tre delmålen.
- Det finns en omfattande samverkan kring frågorna med en bredd av aktörer, både lokalt, regionalt och nationellt. Samtliga länsstyrelser uppger exempelvis att de samarbetar med regionen, men inte just om en sammanhållen landsbygdspolitik.
- Både i enkäten och i workshopen betonade länsstyrelserna vikten av tydliga och finansierade uppdrag om frågorna ska få ett större genomslag.
- Ett utvecklat och förtydligt ledarskap kring dessa frågor vid länsstyrelserna skulle ge landsbygdsfrågor större genomslag. Arbetet uppges även ofta ske i stuprör och om frågorna ska få mer horisontellt genomslag behöver de utvecklas.
- Samarbetet med Tillväxtverket kan utvecklas, och det är viktigt för länsstyrelserna att ses som betydelsefulla aktörer i arbetet med en sammanhållen landsbygdspolitik.
- Även samarbetet mellan länsstyrelser kan gärna utvecklas och de vill gärna lära mer av varandra.

Dialog- och samverkansprocess med regioner och länsstyrelser

Genom att bjuda in länsstyrelser och regioner till en dialog- och samverkansprocess under hösten 2020 har vi kunnat erbjuda möjligheten till samtal och dialog om hur den regionala nivån kan bidra till ett utvecklat och stärkt arbete för att nå de landsbygdspolitiska målen.

Dialogen har handlat om hur vi tillsammans kan stärka en flernivåsamverkan och vad som behöver göras för att vi tillsammans ska nå målsättningen med livskraftiga landsbygder i hela landet, vilka utvecklingsområden som finns och vilka utmaningar och möjligheter vi gemensamt ser.

Utifrån dialog- och samverkansprocessen med länsstyrelser och regioner har vi sett att det finns ett behov av och en efterfrågan på den här typen av forum för samverkan och erfarenhetsutbyte inom landsbygdspolitiken. Många uppger att de är intresserade av att delta i

nätverk eller arbetsgrupper för att jobba med konkreta utmaningar och dess lösningar tillsammans med Tillväxtverket, länsstyrelser och regioner.

Vi har också sett följande:

Uppdrag och resurser

- Den regionala nivåns arbete skulle behöva stärkas av tydligare uppdrag, då det ibland upplevs otydligt vad gäller roller och ansvar mellan länsstyrelser och regioner.
- Uppdrag kring samordning och samverkan mellan länsstyrelser och regioner skulle bidra till ett stärkt arbete på regional nivå. Viktigt att uppdragen åtföljs av medföljande resurser.
- Att en utpekad länsstyrelse får ett samordningsuppdrag för länsstyrelsernas arbete med landsbygdspolitiken skulle ytterligare kunna stärka arbetet.
- Det ger en tyngd för arbetet och för länsstyrelsernas roll att länsstyrelserna åter i sina regleringsbrevet får i uppdrag av regeringen att redovisa hur de bidrar till de landsbygdspolitiska målen.

Kunskap och kompetens

- Ett forum eller en arena för kompetenshöjning, kunskapsutveckling och erfarenhetsutbyte skulle bidra till ett stärkt arbete genom vidgade perspektiv och en möjlighet att lära av andra. Detta behövs mellan län och regioner inom samma län och över länsgränserna i hela landet.
- Länsstyrelser och regioner lyfter att offentlig sektor behöver bli bättre på att integrera ett landsbygdsperspektiv i interna processer och utveckla landsbygdssäkring av beslut.
- Enas om definitioner och begrepp för att bättre kunna belysa frågor utifrån olika geografiska förutsättningar.

Samverkan och dialog

- Det finns ett behov av samverkan och dialog inom landsbygdspolitikens genomförande i såväl hela flernivåsystemet som för länsstyrelser och regioner inom den regionala nivån. Man ser att en utvecklad samverkan mellan länsstyrelser och regioner skulle bidra till ökad förståelse, göra arbetet mer effektivt och bidra till förankring av frågor centrala för livskraftiga landsbygder.

Länsstyrelsernas bidrag till den sammanhållna landsbygdspolitiken

En sammanställning av länsstyrelsernas årsredovisningar 2020²⁵ om den sammanhållna landsbygdspolitiken visar att det finns potential att utveckla såväl länsstyrelsernas redovisningar som deras faktiska bidrag till målsättningarna för den sammanhållna landsbygdspolitiken. Om den sammanhållna landsbygdspolitiken ska ha förutsättningar att genomföras integrerat inom många sektorpolitiska områden behöver de interna insatserna stärkas, med utvecklade metoder och verktyg. Att enskilt – eller inom ramen för samverkan mellan 21 länsstyrelser – säkra landsbygdsperspektiv i till exempel beslutsprocesser, samverkansstrukturer eller i rutiner för remissförfaranden skulle bidra till att stärka politikens genomslag i den samlade verksamheten.

Sammanställningen visar:

Intrycket är att den nuvarande strukturen i redovisningen, där den sammanhållna landsbygdspolitiken ligger inom *Areella näringar*, verkar styrande mot en för snäv tolkning av politiken. Det finns anledning att se över om detta bör förändras, eller åtminstone kommuniceras tydligt.

- En grundförutsättning är att eventuellt kommande uppdrag från regeringen är långsiktiga då denna typ av tvärsektoriella frågor tar tid att etablera. Ett förslag är därför att frågan bör adresseras inom länsstyrelsernas instruktion, § 5²⁶. Vid särskilda behov kan uppdraget dock förstärkas med tillfälliga och mer avgränsade uppdrag i regleringsbrev.
- Vi bedömer också att länsstyrelserna bör ges stärkta förutsättningar att ta en aktiv roll i genomförandet av politiken genom att uppdrag också följs av resurser. Detta avser såväl interna resurser för att ha möjlighet att prioritera frågorna som resurser för externa insatser och strategiska utvecklingsprojekt.
- Vi bedömer att nationell nivå kan katalysera utvecklingen genom samordnande uppdrag till Tillväxtverket. Detta förutsätter att spegeluppdrag ges till länsstyrelserna och gärna också innefattar regionerna.
  - Ett fokus i en sådan roll bör vara att i samverkan med såväl länsstyrelser som andra aktörer utveckla och sprida kunskap om metoder för att integrera landsbygdsperspektiv.
  - Ett annat fokus i en sådan roll bör vara att stärka flernivåsamverkan inom ramen för

---

²⁵ Länsstyrelsernas bidrag till den sammanhållna landsbygdspolitiken – sammanställning av Årsredovisningar 2020. Tillväxtverket, 2021. Ej publicerad.

²⁶ Förordning (2017:868) med länsstyrelseinstruktion.

landsbygdspolitikens genomförande. Rollerna på regional nivå med länsstyrelser och regioner är inte sällan kompletterande, utan också lokala aktörer, kommuner och nationella myndigheter spelar viktiga roller i genomförande av politiken.

Att organisera landsbygdsfokus – arbete i kommuner och regioner

I studien görs en kartläggning av i vilken omfattning Sveriges kommuner och regioner²⁷ har organisatoriska strukturer och särskilda arbetssätt som på något sätt riktar fokus på landsbygden, och om den verktygslåda som tillämpas skiljer sig åt mellan olika typer av kommuner och regioner. Samlad kunskap om denna typ av kommunala och regionala metoder är svår att hitta. Det är mot den bakgrunden som Tillväxtverket och Sveriges lantbruksuniversitet genomfört denna kartläggning.

Slutsatser från rapporten:

- Det finns ett antal metoder som används av runt hälften av Sveriges kommuner och regioner. Exempelvis har knappt hälften av alla kommuner och drygt hälften av alla regioner inrättat en roll som tjänsteperson med ansvar för landsbygdsfrågor. Knappt hälften av alla kommuner och regioner arbetar med samverkansråd för att samtala och samverka med olika aktörer kring landsbygdsfrågor.
- Det finns ytterligare ett antal metoder som tillämpas av ett fåtal av Sveriges kommuner och regioner. Exempel på sådana metoder är att skriva fram särskilda landsbygdsstrategier, arbeta med medborgarbudget i landsbygdsområden eller att utifrån ett landsbygdsperspektiv arbeta med strukturerade konsekvensbedömningar inför beslut (ibland kallat landsbygdsäkring).
- En jämförelse mellan sex kommuntyper, enligt Tillväxtverkets klassificering, visar på att de identifierade metoderna sammantaget tillämpas i något större omfattning i de så kallade blandade kommunerna jämfört med de glesa och mycket glesa landsbygdskommunerna. Storstadskommunerna tillämpar dessa typer av metoder i mycket liten omfattning.
- Vid en jämförelse mellan regionernas tillämpning av metoderna identifieras inga tydliga mönster och förekomsten av regionala arbetssätt varierar över landet.

---

²⁷ Att organisera Landsbygdsfokus - organisatoriska strukturer och arbetsmetoder som sätter fokus på landsbygden i kommunal och regional politik och förvaltning, 2021. Ej publicerad. Studien genomförd av Sveriges lantbruksuniversitet (SLU), i ett samarbete med Tillväxtverket.

Under våren 2021 görs en studie som fördjupar förståelsen för de metoder som kartläggningen identifierar.

Behovet av statliga myndigheters verksamhet – i kommuner

I studien²⁸ belyses vilka behov aktörer i landsbygder har av myndigheters närvaro och verksamhet. Kunskapen om detta är av vikt för att överhuvudtaget kunna utveckla och förbättra de utpekade myndigheternas verksamheter till större nytta för Sveriges landsbygder. Som utgångspunkt används de tematiska områden regeringen lyfter fram i den sammanhållna landsbygdspolitiken.

Studien baseras på dokumentstudier (regleringsbrev) och intervjuer genomförda med 54 aktörer som representerar landsbygdskommuner, 13 aktörer på regional nivå (länsstyrelser, regioner och leadergrupper) och elva nationella organisationer med verksamhet i landsbygdsområden.

Slutsatser från rapporten:

- Svårt för respondenterna att i detalj svara på vad olika myndigheter bidrar med sett utifrån ett landsbygdsperspektiv då de främst ser på myndigheternas roll utifrån ett mer generellt samhällsperspektiv
- Det finns behov av att regionernas och länsstyrelsernas roller i genomförandet av landsbygdspolitiken tydliggörs, framförallt hur samverkan kring landsbygdsfrågor kan stärkas.
- Behoven av statlig verksamhet i landsbygder speglar de behov som även finns i mer urbana områden. Däremot behöver staten vara mer lyhörd kring skillnader som finns mellan landsbygder och städer utan att för den skull bli varandras motpoler där städer ses som närande och landsbygder som tärande.
- Arbetsförmedlingen, Polismyndigheten, Försäkringskassan, Skatteverket, Trafikverket, Post- och Telestyrelsen samt länsstyrelsen lyfts av kommunerna fram som de mest angelägna myndigheterna beträffande "grundförutsättningarna". Gällande "tillväxtförutsättningar" omnämns Tillväxtverket, ESF-rådet och länsstyrelsen mest.
- Myndigheterna behöver få en tydligare styrning från regeringen om att bättre anpassa sina verksamheter utifrån behov som finns i landsbygderna. Olika lösningar kan behöva anpassas utifrån olika platser.

---

²⁸ *Kunskapsunderlag om myndigheters verksamhet i olika typer av landsbygder*. Studien genomfördes av konsultbolaget Oxford Research under 2019 – 2020, på uppdrag av Tillväxtverket. Ej publicerad.

- Statlig verksamhet behöver bli bättre på att göra konsekvensanalyser i samband med eventuell nedläggning av myndigheters fysiska närvaro i landsbygdskommuner och hur detta påverkar exempelvis grupper i behov av särskilt stöd. Statliga servicekontor kan vara ett alternativ i de landsbygdskommuner som inte längre har myndigheter lokaliserade.
- Polisens frånvaro i flera landsbygdskommuner upplevs ge upphov till en känsla av otrygghet som staten skulle behöva hantera.

